

KÖMÜR MADENCİLİĞİNDE İŞ KAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARI

Faruk TAMZOK (*)

Çalışma koşulları itibarı ile kömür madenciliği diğer iş kollarından farklı olduğu gibi kendi içinde de büyük farklılıklar arzedebilir.

Jeolojik ve tektonik yapı, çalışma sahalarının derinlikleri, çalışılan damarların özellikleri, kalınlıkları, meyilleri, damarların kendi kendine yanmaya elverişli olup olmamaları, su ve gaz miktarları, toz ve ısı, yan tabakaların karakterleri, yeraltı faaliyet sahalarının genişlikleri, tatbik edilen işletme sistemleri, mekanizasyon seviyeleri, kullanılan makinalar, tesis ve teçhizat, çevrenin sosyal yapısı, bölgede yaşayanların eğitim seviyeleri, alışkanlıkları, Örf ve adetler, vardiyaların düzenlenme tarzları, ücretler, işveren kuruluşların mali imkânları» madenciliğin geçmişi, ilgili mevzuat vs. ülkeden ülkeye ve hatta aym ülke içinde bölgeden bölgeye farklı olabilir. Bu nedenlerle madencilik faaliyetleri ile ilgili mukayeselerin hatalı olmaması mümkün değildir. Ancak farklılıklar ne kadar fazla olursa olsun mukayese neticesinde ortaya çıkan sonuçlar bazı gerçeklere de ışık tutacaktır.

İş kazalarının karşılaştırılması, işçi sayısına veya üretim miktarına göre yapılmakla beraber, çalışan işçi sayısına göre yapılan karşılaştırmaların daha güvenilir sonuçlar verdiği kabul edilmektedir.

Aşağıda muhtelif ülkelerin taşkömürü madenciliğinde, çalışan beher bin kişiye ve yapılan beher milyon ton üretime isabet eden ölümlü kaza miktarları gösterilmiştir. Ülkemizde tek taşkömürü üretici kuruluşu olan Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi listede Türkiye olarak yer almıştır.

(*) Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu adına Teknik Müşavir

Beher Bin Kişiyeye Düşen Ölüm Oranı :

Ü L K E	1970	1971	1972	1973	1974
F a s	0.69	1.38	...	...	•••
Hindistan	0.54	0.60	0.53	0.50	•..
Pakistan	0.90	0.95	...	...	...
Çekoslovakya	0.43	0.36	0.54	0.38	0.32
Fransa	0.76	0.70	0.41	0.64	...
İspanya	...	0.83	...	...	...
Macaristan	0.34	0.47	0.40	0.54	0.36
Polonya	0.47	0.45	...	...	...
İngiltere	0.43	0.34	0.36	0.47	0.30
Yugoslavya	1.21	0.69	0.28	0.25	0.38
Yeni -Zelanda	0.39	1.03	1.21	0.64	••
Türkiye	2.66	...	1.86	1.65	1.75

(...) Bilgi yok.

Kaynak : İLO Year book of labour Statistics.
1974 -1975 Geneva

Beher Milyon Ton Üretime Düşen ölüm Oranı

Ü L K E	O R A N	Ü L K E	O R A N
Hindistan	2.69 (1973)	Çekoslovakya	0.72 (1972)
Fransa	1.81 (1973)	Polonya	0.96 (1972)
İngiltere	0.44 (1974)	Avustralya	0.41 (1972)
Belçika	2.15 (1973)	Kanada	0.48 (1972)
Hollanda	0.71 (1972)	A.B.D.	0.25 (1973)
Batı Almanya	1.03 (1973)	Türkiye	15.08 (1973)
			13.08 (1974)
			14.33 (1975)

Kaynak: Miners on the March, Miners International Congress, Masch, 1975
New Delhi

Karşılaştırma hangi esasa göre yapılırsa yapılsın, neticeler, ülkemiz taşkömürü madenciliğindeki ölümlü iş kazalanmn diğer ülkelerden daha yüksek bir seviyede olduğunu göstermektedir.

Taşkömürü madenciliğindeki, iş kazası oranı bakımından, diğer ülkeler arasındaki yerimizi gördükten sonra, ülke içinde, kömür madenciliğindeki iş kazaları, meslek hastalıkları, daimi işgörmezlik ve ölüm vakalarını diğer iş kollarındaki ile karşılaştıralım.

Aşağıda, (1972 -1976) yılları arasını kapsayan beş yıl içinde, Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından işlemi tamamlanan vaka adetleri gösterilmiştir.

	Kömür Madenciliği	Diğer İşkolları Toplamı
Sigortalı Adedi	281.816	8.533.483
İş Kazası Adedi	62.614	834.546
Meslek Hastalığı Adedi	1.183	372
Daimi İş Görmezlik Adedi	2.536	11.293
Ölüm Adedi	1.295	3.791

NOT : Sigortalı adetleri Eylül ayı başları itibarı ile dir.

Bu vaka adetlerinin ne ifade ettiğini açıklığa kavuşturabilmek için kömür madenciliği ile diğer iş kolları toplamı sigortalı beher on bin kişiye düşen vaka oranı esasına göre karşılaştıralım;

	Kömür Madenciliği	Diğer İşkolları Toplamı
İş Kazası	2221	978
Meslek Hastalığı	40	0.43
Daimi İş Görmezlik	88	13
Ölüm	45	4.40

Görüldüğü gibi (1972 -1975) yılları arasını kapsayan beş yıllık devre içinde kömür sanayiinde vuku bulan iş kazası oranı diğer iş kolları toplamının 2.2 misli, meslek hastalığı oranı 9.2 misli, daimi iş görmezlik oranı 6.7 misli ve ölüm oranı 10 misli yüksek olmuştur.

1975 yılı itibarı ile ölüm oranı en yüksek on faaliyet grubu şunlardır:

F a a l i y e t	G r u b u	10.000 Sigortalıya İsbet Eden
Kömür Madenciliği		45.6
Taş, Kil ve Kum Ocakları		20.6
Nakliyat	:	12.9
Kömürden Gayri Madenler	:	10.8
İnşaat	:	8.9
Diğer Maddelerin İstihracı	:	6.8
Kauçuk Sanayi	:	4.6
Elektrik, Havagazı, Buharla Isıtma	:	4.5
Ham Petrol	:	4.4
Petrol ve Kömür Müştaklan San.	:	4.3

Madencilik işkoluna giren dört grup en yüksek ilk altı sıra içinde yer almaktadır. Kömür madenciliği özellikle meslek hastalıkları bakımından diğer işkollarına nazaran çok daha kötü durumdadır. Ele alınan beş yıllık devre içinde Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından işlemi tamamlanan 1555 adet vakanın 1183'ü kömür madenciliğine ve bunun da 1135'i Zonguldak'a aittir. Bu durum, meslek hastalığı vakalarının % 75'inden fazlasına kömür işçileri arasında rastlandığını göstermektedir. Aslında bu oran 1976 yılına kadar % 97'nin üzerinde seyretmekte idi. Ancak tekstil işkolunda, 1976 yılında 297 adet vaka işleminin tamamlanmış olması daha evvelki oranı değiştirmiştir.

Konuya biraz açıklık getirebilmek için, evvelce yapılmış olan, ilgili bir çalışmanın üzerinde durmakta fayda vardır.

Sosyal Sigortalar Kurumu Ulus Hastahanesi iç hastalıkları uzmanlarından Sayın Doktor Engin Tonguç, Federal Almanya ile ülkemiz arasında meslek hastalıkları bakımından bir karşılaştırma yapmıştır.

Buna Göre :

Her iki ülkede yıllara göre meslek hastalığı sıklığı (binde) şöyledir;

<u>Yıllar</u>	Türkiye Binde :	<u>Federal Almanya Binde :</u>
1954	0.39	0.48
1955	0.35	0.40
1956	0.45	0.34
1957	0.73	0.34
1958	1.11	0.35
1959	0.80	0.33
1960	0.68	0.32
1961	1.00	0.29
1962	0.65	0.30
1963	0.87	0.28
1964	0.79	0.25
1965	1.10	0.26
1966	1.09	0.24
1967	2.31	0.24
1968	1.99	0.21
1969	1.89	0.21
1970	0.70	0.20
1971	0.23	0.21
1972	0.14	
1973	0.12	
1974	0.08	. . .
1975	0.16	. . .

Almanya'daki sıklık tedrici olarak azalmakta, ülkemizdeki ise, büyük iniş ve çıkışlar göstermektedir. Hatta son 5-6 yıl içinde Almanya'daki sıklığın da altına düşmüştür.

Türkiye'de uygulanan meslek hastalıkları listesi (meslek hastalığı sayılan hastalık çeşitleri ve sayılma koşullarını belirleyen liste) ile Almanya'daki arasında önemli farklar yoktur. Her iki ülkede görülmüş olan meslek hastalığı çeşitleri ve oranları şöyledir;

	Türkiye 1952 -1975 %	Almanya 1952 -1971 %
A Grubu : Kimyasal etkenlerle olan Meslek hastalıkları (zehirlenmeleri)	0.093	2.92
B Grubu : Fiziksel etkenlerle olan Meslek hastalıkları(ses, vibrasyon vs.)	0.0	11.23
C Grubu : Pnömonyozlar, sliko tbc. bronşitler (diğer akciğer hastalıkları)	89.95	53.98
D Grubu : Enfeksiyonlar ve parazitlerle olan meslek hastalıkları (tbc)	9.51	11.57
E Grubu : Çeşitli nedenlerle: göz hastalığı, hareket sistemi arızaları, artama (Romatizma)	0.20	13.87
F Grubu : Cilt Hastalıkları	0.22	6.39
	99.97	99.96

Ülkemizde C ve D grubu dışındaki meslek hastalıkları pratik olarak yok denecek kadar az görülmektedir.

1965 -1975 yılları toplamına göre meslek hastalıklarının % 97.33'ü kömür madenciliğinde, % 2.67'si ise, diğer değişik 40 adet işkolunda görülmüştür.

Ülkemizde kömür madenciliğinde çalışan sigortalı işçi adedi, toplamının % 3'ü civarındadır. Yani iş hayatımız sadece kömür madenciliğine dayanmamaktadır.

Peki diğer iş kollarındaki meslek hastalıkları nerededir?

Eğer Türkiye'deki bütün etkenler ve koşullar, Almanya'dakine eş olduğu varsayılırsa (daha iyi olduğu savunulamaz) ve her işkolu için Almanya'da görülen sıklık oranı Türkiye için de geçerli sayılsa, ülkemizdeki vaka sayılarının şöyle olması gerekirdi;

	Türkiye'de		Türkiye'de		
	İşçi Sayısı	Almanya'da Sıklık	Beklenebilecek Adet	Tesbit Edilen	Fark
İnşaat	397.840	0.12	48	2	- 46
Ticaret, Büro, v.s.	318.036	0.008	3	—	- 3
Metallurji, Metal Eş., Mak. Y.	275.116	0.17	47	—	- 47
Besin San.	181.856	0.08	15	—	- 15
Tekstil, Deri elbise Y.	170.755	0.07	13	1	- 12
Ulaştırma, Ardiye	78.970	0.02	2	—	- 2
Madencilik	90.564	8.92	808	294	-514
Gaz, Su, Elektrik	75.825	0.012	1	1	0
Taş, Toprak, Kil, Seramik	67.533	0.63	43	7	- 36
Kimya San. Eczacılık Petrol	63.950	0.13	8	—	- 8
Kereste, Marangozluk v.s.	36.301	0.07	3	—	- 3
Kağıt San. Matbaacılık	23.680	0.025	1	—	- 1
Elektroteknik	23.638	0.022	1	—	- 1
Balıkçılık	154				
Muhabere Hizmeti	115				
	1.823338		993	305	-688

Kabul edilen varsayıma göre 1975 yılı içinde ülkemizde 993 adet meslek hastalığı vakasının tesbit edilmiş olması gerekirdi. Oysa, vaka sayısı 205'dir. İşin ilginç olan yönü, madencilik işkolunda, yani bizim meslek hastalığı vakalarımızın % 97.3'ünün geldiği işkolunda Almanya'daki sıklığa göre rastlanması gereken vaka adedinin 808 olmasıdır. Halbuki rastlanan vaka adedi 294'dür, yani bu işkolunda dahi 514 saptanmamış vaka var gibi görünmektedir. O halde, madencilik işkolu dahil tüm işkollarında mevcut meslek hastalığı vakalarının hepsi saptanamıyor demektir.

Sayın Tonguç araştırmasında şu sonuca varmıştır;

- Eldeki istatistikler meslek hastalıklarının gerçek durumunu göstermemektedir.
- Gerçek durumun saptanması için yapılmış çalışmalar, az sayıda ve sınırlı dahi olsalar, meslek hastalıklarının ülkemizde, istatistiklerin gösterdiğinden çok daha fazla ve çeşitli olduğunu ortaya koymaktadır.
- İşyerlerimizin bir çoğunda sağlık koşulları bozuktur, mevzuatın öngördüğü düzeyin altındadır.

Saym Dr. Tonguç'un yukarıdaki çalışmasından sonra neşredilen Sosyal Sigortalar Kurumu 1976 istatistik yıllığında, tekstil işkolunda, 297

meslek hastalığı vakası görülmektedir. Halbuki bu işkolunda 1970-1975 arasındaki 6 yıl içinde sadece 1972 yılında bir adet vakaya rastlanmıştır. Bu 297 rakamı, tekstil işkolunda ve bu sanayi kesif olduğu sadece bir ilde 1976 yılında işlemi tamamlanmış olan birikmiş vaka adedidir, (kulak hastalıkları)

Yukarıdaki durum Sayın Tonguç'un, ülkemizdeki meslek hastalıklarının, istatistiklerin gösterdiğinden daha yüksek olduğu hakkındaki şüphesini doğrular mahiyettedir. O takdirde, kömür madenciliğinde dahi, 1975 yılında, tesbit edilmemiş en az 514 vakanın mevcut olduğu şüphesinin ciddiye alınması gerekir.

Ayrıca, Uluslararası Çalışma Teşkilâtı, Kömür Komitesinin 10. toplantısı ile ilgili olarak, 1976 yılında yayınlanan III numaralı raporda aşağıdaki bilgiler yer almaktadır.

Fransa Kömür Madenciliği :

İŞÇİ ADEDİ :	1970	1971	1972
Yeraltı	70.727	64.895	57.288
Yerüstü	41.861	41.414	39.368
Çalışan pnömokonyozlu adedi	17.222	15.718	13.541
Yeni pnömokonyoz vakası	936	859	900
Pnömokonyozlu oranı	15.59	15.09	14.30

İngiltere Kömür Madenciliği :

	1964 - 68	1969 - 73
Muayene edilen işçi adedi	268.561	260.723
Pnömokonyozlu oran	10.6	10.2

Fransa ve İngiltere kömür madenciliğindeki sıklığı Zonguldak için de geçerli farzederek ve 23.999 ana üretim işçisinin (içeri, dışarı, harman, lavvar) çalıştığı 1976 yılını esas alırsak en az 2.500 pnömokonyozlu işçinin işbaşında olması gerekir.

Bu durumda hastalıkları tesbit ile tedavi altına alınmamış ve durumlarına uygun işlere aktarılmamış olan bu kişiler, hastalıklarına neden olan şartlar altında çalışmaya devam ediyorlar demektir.

1976 yılında Sosyal Sigortalar Kurumunca işlemi tamamlanan 677 meslek hastalığı vakasının kulak hastalıkları ile ilgili 297'si bir tarafa bırakılırsa, geri kalan 380 vakanın 261'i silikozdur ve büyük bir ekseri-

yeti de Zonguldak Havzasına aittir. Ereğli Kömürleri İşletmesi işyerlerindeki toz durumu hakkında kesin bilginiz yok.

Maden Yüksek Mühendisi Sayın Şerafettin Üstüncöl tarafından, master tezi çalışması olarak, E.K.İ. Kilimli Bölümünde, ocak tozları ile ilgili olarak yapılan bir araştırma, Maden Mühendisleri Odasının Türkiye Madencilik, Bilimsel ve Teknik 4. Kongresi nedeni ile yayınlanan kitapta yer almış bulunuyor. Vardiya boyunca sürekli numune alma Özelliğini haiz ve havadaki 5 mikrondan ufak boyuttaki tozların miktarını metre küpte miligram olarak tayin eden çökeltme sistemi ile yapılan ölçümlere göre, İngiltere kömür ocakları için tesbit edilmiş olan, müsaade edilebilir, en yüksek toz konsantrasyonu taş galeriler için 3, diğer yerler için 8 miligramdır. Amerika Birleşik Devletlerinde kömür ocaklarında, taş veya kömür, her çalışma yeri için 2 miligramdır. Ancak mümkün olan tedbirler alındığı halde toz konsantrasyonu 2 miligrama düşürülemezse, o işyerinde 3 miligrama müsaade edilmektedir. Kilimli Bölümünde tesbit edilen duruma gelince; İki ayrı taş galeride yapılan ölçülerde tesbit edilen toz konsantrasyon seviyeleri metre küpte miligram olarak şöyledir; 16.67, 1.13, 9.95, 13.53, 8.33, 12.31, 21.25, 16.50, 23.63, 11.78, 6.30, 18.42, 14.93, 10.38, 18.45, 18.96, 7.42, 7.33. Ayrıca tozların serbest silis oranları da % 43.20 ile % 67.42 arasında değişmektedir. Görülüyor ki, miktarlar yüksektir ve Zonguldak Havzasındaki silikoz vakalarının fazla oluşunun nedenine de ışık tutmaktadır. Bunun dışında, elimizde ikinci bir araştırma daha mevcuttur.

Maden Yüksek Mühendisi Sayın Şefik Akkoyun'lu tarafından Orta Anadolu Linyitleri İşletmesinde yapılan bir çalışmada 60 adet ölçünün 32'sinde tesbit edilen toz konsantrasyonu metre küpte 11.63 ile 57.60 miligram arasında değişmektedir. Alman tedbirlerle durumun son zamanlarda daha iyi hale getirildiği iddia edilebilir. Ancak gerçek durumun ortaya çıkarılması için yeni ve ciddi araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca vakit geçirilmeden, ülkemiz işyerleri içinde, müsaade edilebilir azami toz konsantrasyon seviyesinin tesbitinde zaruret vardır.

Ülkemiz madencilik işkolundaki iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili vaka adetleri ve bunların geçen yıllara rağmen aynı seviyeleri muhafaza etmesi konu hakkında yeteri kadar tedbir alınmadığı genel şüphesini doğrular mahiyettedir. Gelişen bilgi, tecrübe teknik ve teknoloji, geçen zamanla birlikte her sahada olduğu gibi iş güvenliğinde de daha iyiye gitmeyi gerektirmekte ve mümkün kılmaktadır.

İngiltere Kömür Madencilğinde Muhtelif Yıllara Ait Vaka Adetleri Şöyledir :

YIL	1	2	3	4	5
1963	254	202.916	2268	544.3	0.46
1964	198	197.851	1213	517.0	0.38
1965	216	206.235	1007	491.0	0.44
1966	132	185.199	937	455.7	0.29
1967	151	169.790	741	419.4	0.36
1968	115	140.200	784	391.9	0.29
1969	82	117.683	624	336.3	0.24
1970	91	90.300	773	305.1	0.29
1971	72	77.104	623	287.2	0.25
1972	64	58.883	625	281.5	0.23

- (1) iş kazası sonucu ölüm ededi
(2) 3 günden fazla işten alıkoyan iş kazası adedi
(3) Yeni pnömokonyoz vakası
(4) İşçi adedi (1000)
(5) 1000 kişiye düşen ölüm oranı.

(Kaynak: Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu'nun talebi üzerine, İngiliz Milli Maden İşçileri Sendikasında verile bilgi)

Ülkemizde, günümüzde, yürürlükte olan T.C. Anayasası, Borçlar Kanunu, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Belediyeler Kanunu, Sendikalar Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, Grev ve Lokavt Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu 1475 Sayılı İş Kanunu ve bu yasalar uyarınca çıkarılmış tüzükler işçi Sağlığı ve İş Güvenliğine ilişkin yasal çerçeveyi oluştururlar.

«Maden İşletmelerinde Alınacak Emniyet Tedbirleri Hakkındaki Nizamname» ve müteferri 15'e yakın talimatname maden işletmeleri için, konunun belkemiğini teşkil ederler.

Mer'i «Maden İşletmelerinde Alınacak Emniyet Tedbirleri Hakkındaki Nizamname» 1953 tarihli olup, günün şartlarına uygun tâdil çalışmaları yıllardan beri devam etmektedir. 1968 yılında başlayan ilk çalışmaların ürünü olarak hazırlanan «Maden Emniyet Tüzüğü» nün Danıştay'da müzakereleri devam ederken Anayasa Mahkemesinin, 931 Sayılı İş Kanunu, 3 Nisan 1970'de, usul yönünden iptal etmesi üzerine çalışmalar durdurulmuş, ancak 1475 sayılı yeni İş Kanununun yürürlüğe girmesi üzerine 1973 yılı sonlarına doğru tüzük çalışmalarına yeniden başlanmıştır. Halen Bakanlar Kurulunun onayına arz edilecek duruma dahi gelmemiş olan yeni tüzük tasarısının ne zaman yürürlüğe gireceği de belli değildir. Yeni Tüzük Tasarısının en mühim maddelerinden biri tüzük-

gün yürürlüğe girmesini takip eden altı ay içinde maden işletmelerinde tozla mücadele usullerini tesbit eden bir yönetmelik hazırlanması ve maden işyerlerinde müsaade edilebilir azami toz konsantrasyon seviyesinin tesbit edilmesi hükmünü de bareber getirmekte oluşudur.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ile ilgili mücadelede en mühim konu elbette alınması gereken tedbirlerin tesbitidir. Ancak daha da önemlisi denetleme sisteminin yeteri kadar etkili olabilmesidir.

Maden İşletmelerinin bu konuda denetlenmesinin, mevzuata göre, iki kuruluş tarafından yapılması gerekmektedir. Bunlardan biri Çalışma Bakanlığına bağlı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü, diğeri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı Maden Dairesidir.

İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğünün denetici kadrosu yeterli değildir. Sayın Tonguç'un daha evvel bahis konusu olan yazılarında bir iş güvenliği müfettişine düşen işyeri sayısının, 1976 yılı itibari ile 3871 olduğu ifade edilmektedir, çoktur. Madencilik mesleği iş güvenliği bakımından farklı bir karakter taşır. Bu işkolunda her vakada kaç kişinin hayatlarını kaybedeceği kestirilemez. Denetleme ile görevli olanlar şartların, çalışanların hayatlarını tehdit etmesi halinde, işyerindeki veya işyerinin bir kısmındaki faaliyetleri DERHAL durdurmak lüzumunu hissedebilirler. Halbuki işçi Sağlığı Genel Müdürlüğü Müfettişlerinin böyle bir yetkileri yoktur. 1973 tarih ve 7/5736 sayılı «işyerlerinde işin Durdurulmasına veya işyerinin Kapatılmasına ilişkin Tüzük» hükümlerine göre, böyle bir halde, biri işveren diğeri işçi temsilcisi, üçüncüsü iş güvenliğini teftiş yetkili bir memurdan ibaret olarak teşkil edilen komisyon, komisyon başkanı tarafından, Bölge Çalışma Müdürlüğü aracılığı ile toplantı günü, saati, yeri ve işin durdurulmasını gerektiren nedenlerde açıklanmak sureti ile yazılı olarak toplantıya çağrılır. Toplantıda alınan karar altında, karşılığı işveren veya vekiline tebliğ edilir. Bütün bu işlemler zaman alacak, o işyerindeki tehlikeli durum çalışanların hayatlarını tehlide devam edecektir. Veya korkulan kaza vuku bulacaktır. Kısaca, iş güvenliği müfettişlerinin yetkilerinin tekrar gözden geçirilerek daha etkili kılınmaları ve kadrolarının maden bölgelerinin önemine göre yeniden tesbiti gerekmektedir.

Denetici ikinci kuruluş olan Maden Dairesine gelince; 6309 Sayılı Maden Kanununun 91 nci maddesine göre; «Bir madende arazinin ve işletmenin emniyeti veya işçinin sağlığı veya hayatı tehlikeye maruz kaldığı takdirde Bakanlık gerekli tedbirlerin alınmasını maden arama ve işletme sahibine emredebilmekte. Tehlikenin büyük veya ani olması halinde Bakanlığın selâhiyetli maden mühendisi lüzumlu talimatı maden arama ve işletme sahibine verebilmekte ve alâkalı bu yazılı emir ve talimatı he-

men yerine getirmekle yükümlü bulunmaktadır.» Ancak, Maden Dairesinin yurt çapında teşkilatlanmamış olması, kanun hükümlerinin bu kuruluş tarafından yerine getirilmesine imkân vermemektedir.

Madenciliğimizin düzenlenmesi, yürü tümü ve denetimi amacı ile hazırlanan, ancak meclislerde muhtelif tâdillere uğraması üzerine Sayın Cumhurbaşkanımızca veto edilen «Madencilik Reformu Kanun Tasarısı»nda gerek rezervlerimizin yurt çıkarlarına uygun olarak işletilmesi ve gerekse maden işletmelerinde iş güvenliği şartlarının denetimi ile yükümlü bir «Maden İşleri Genel Müdürlüğü» kurulması öngörülmüştü. Bu kuruluş yurt çapında teşkilatlanacak ve maden işletmelerini kontrol altına alacaktı. Bu genel Müdürlüğün kurulması gerçekleşmediğine göre maden işletmelerinin bu kanaldan denetimi de mümkün olamamaktadır.

Özet Olarak;

- Maden işletmelerini işçi sağlığı ve iş güvenliği bakımından denetleyecek kuruluş belirlenmeli ve yurt çapında teşkilatlandırılmalıdır.
- Yeni «Maden Emniyet Tüzüğü» süratle çıkarılmalıdır.
- Deneticilerin yetkileri yeniden gözden geçirilmelidir.
- Madenleri denetlemekle görevli kişilerde aranacak vasıflar dikkatle tesbit edilmeli ve bununla ilgili bir yönetmelik hazırlanmalıdır.
- Madenlerle tozla mücadele yöntemleri, toz ölçme sistemleri ile müsaade edilebilir azami toz konsantrasyon seviyeleri tesbit edilmeli, ilgili bir yönetmelik hazırlanmalıdır.

